

ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ, СПРИЧИНЕНОГО ВІЙНОЮ

Автори: Гуліч М.П., Петренко О.Д.

лабораторія гігієни харчування та безпечності харчової продукції ДУ «ІГЗ НАМНУ»

Доповідач: Петренко Олена Дмитрівна

«Продовольча безпека» (food safety)

Визначення (FAO):

Продовольча безпека — це стан, коли все населення, завжди має фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої, безпечної й поживної їжі, яка відповідає їхнім дієтичним потребам і харчовим вподобанням для активного й здорового життя.

Деякі міжнародні документи, що визначають/рамкують продовольчу безпеку

- **Rome Declaration on World Food Security & World Food Summit Plan of Action (1996)**

базовий документ сучасної продовольчої політики: формує спільні принципи та напрями дій держав.

- **ICESCR – General Comment No. 12: The Right to Adequate Food (1999)**

містить визначення права на достатнє харчування та зобов'язання держав забезпечувати доступ до їжі.

- **Sustainable Development Goal 2: Zero Hunger (2015)**

Глобальна ціль і набір індикаторів для подолання голоду, забезпечення доступу до поживної їжі та трансформації продовольчих систем.

- **CFS Global Strategic Framework for Food Security and Nutrition (GSF)**

Рамковий документ для узгодження політик і дій урядів і партнерів.

- **Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure of Land, Fisheries and Forests (VGGT) (2012)**

Принципи поводження із землею, рибними й лісовими ресурсами як бази продовольчої безпеки.

- **CFS Framework for Action for Food Security and Nutrition in Protracted Crises (2015)**

Підходи до управління продовольчою безпекою під час криз/війни: захист уразливих, координація, резилієнтність.

- **Codex Alimentarius (FAO/WHO)**

Міжнародні стандарти якості і безпечності харчових продуктів.

Індекси доступу (підходи USAID у співпраці з Cornell, Tufts, Africare, World Vision):

- HFIAS (Household Food Insecurity Access Scale).

Безперервна шкала, що фіксує ступінь продовольчої нестачі в домогосподарстві за попередній місяць.

- HDDS (Household Dietary Diversity Score).

Кількість груп продуктів, спожитих за контрольний період (24/48 годин або 7 днів); проксі якісного різноманіття раціону.

- HHS (Household Hunger Scale).

Показує наявний досвід голоду/депривації опитуваних домогосподарств

- CSI (Coping Strategies Index).

Оцінює поведінкові стратегії подолання нестачі продовольства

Вітчизняні документи у сфері продовольчої безпеки

- **Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року** — цілі, завдання та індикаторний підхід до продовольчої безпеки.
- **Постанова КМУ від 15.09.2025 № 1140 “Про затвердження Методики розрахунку індикаторів продовольчої безпеки”** — оновлена єдина методика розрахунку та аналізу індикаторів (гармонізована з міжнародною практикою).
- **Постанова КМУ від 05.12.2007 № 1379 “Деякі питання продовольчої безпеки”** — попередня методика визначення основних індикаторів, втратила чинність.

Міжнародні індикатори продовольчої безпеки

Global Hunger Index (GHI) — показник голоду/недоїдання (ранг України 2025: 55/123; рівень “moderate”).

Global Food Security Index (GFSI, Economist Impact/EIU) — оцінює спроможність системи продовольчої безпеки (доступність, наявність, якість/безпечність, стійкість).

Україна — 76-те місце із 113 (за відкритими даними 2022 року).

SDG 2.1.2 — FIES (поширеність помірної/тяжкої продовольчої нестачі)

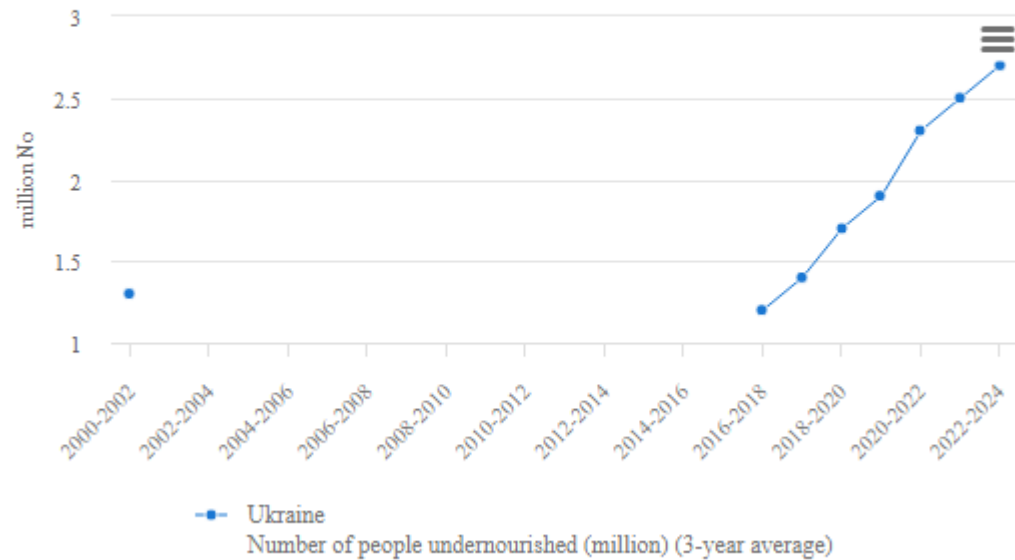
За оцінкою FAO (моніторинг, грудень 2023): 15% мали помірну або тяжку нещодавню продовольчу нестачу

“Dietary energy supply” (FAOSTAT) рівень калорій/особу. FAO відзначає, що між 2021 і 2022 роками Україна була серед країн із найбільшим падінням калорійної доступності

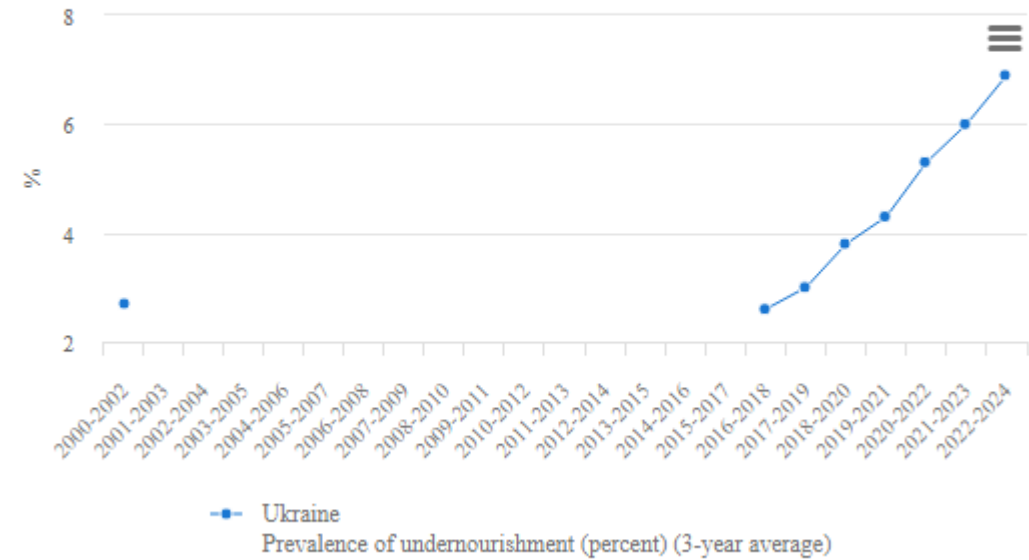
Продовольча безпека України за даними FAOSTAT

(Загальна кількість та поширеність людей з недоїданням)

Number of people undernourished (millions) (3-year average)

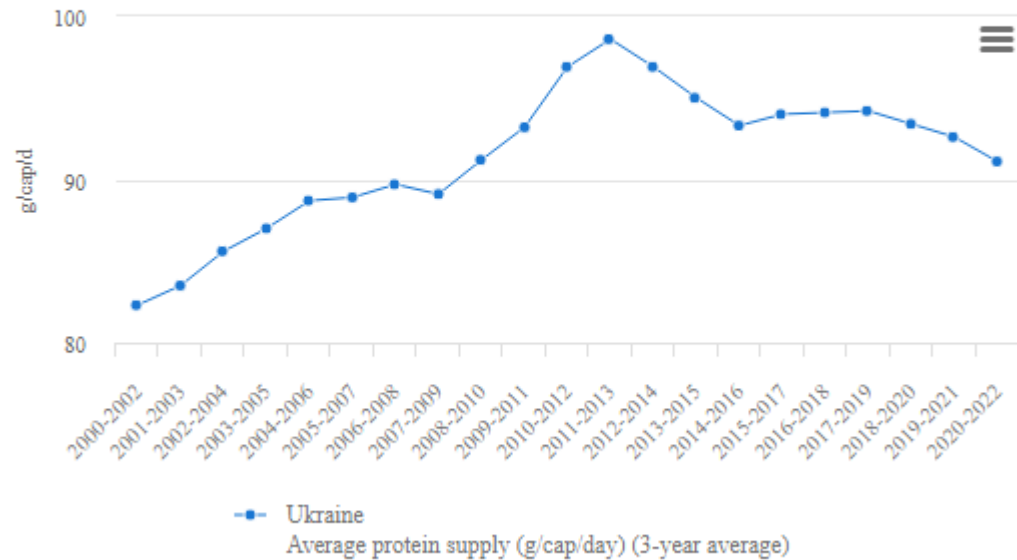
Prevalence of undernourishment (%) (3-year average)

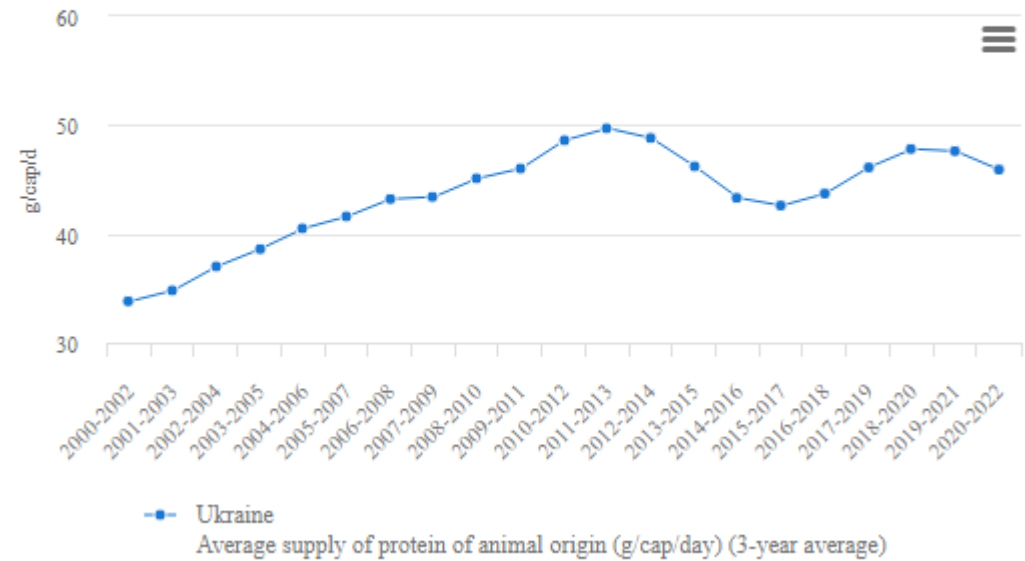
Продовольча безпека України за даними FAOSTAT

(Забезпеченість раціону загальним і тваринним білком)

Average protein supply (g/capita/day) (3-year average)

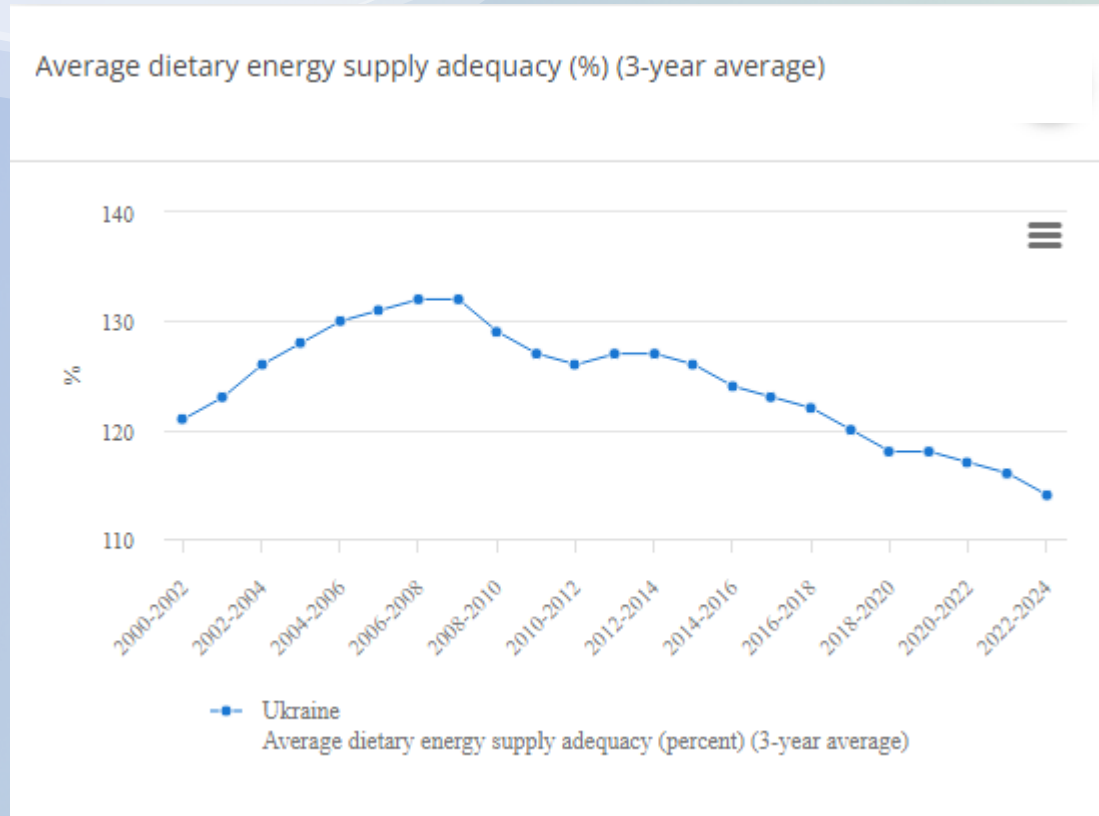

Average supply of protein of animal origin (g/capita/day) (3-year average)

Продовольча безпека України за даними FAOSTAT

(Розрахункова енергетична цінність раціону)

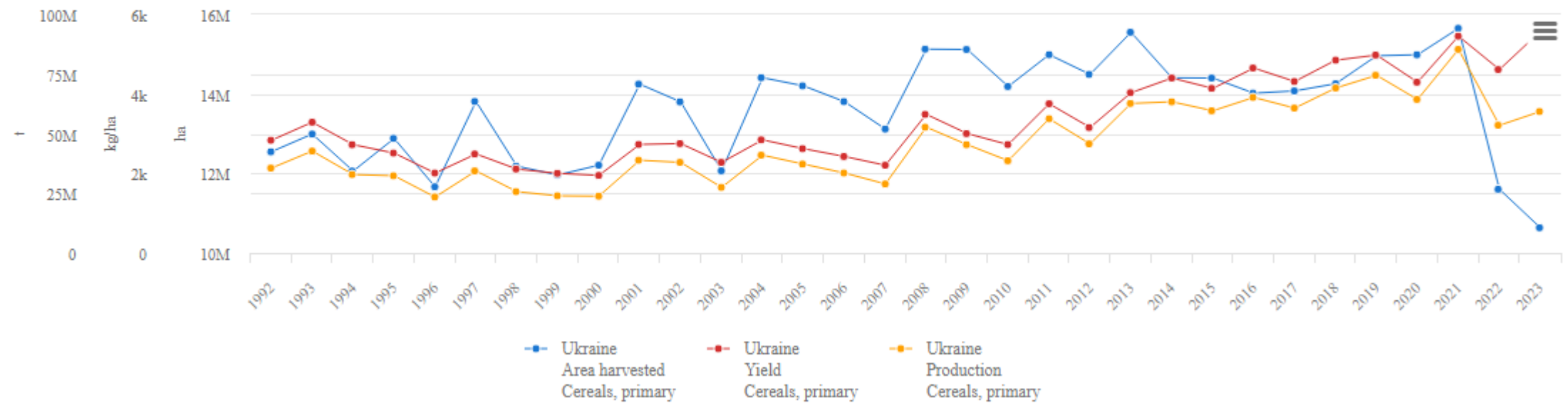

Продовольча безпека України за даними FAOSTAT

(Виробництво зернових в Україні)

Cereals, total production

1961 - 2023

Які наслідки для здоров'я населення має порушення продовольчої безпеки під час війни?

Короткострокові наслідки

- Гостре недоїдання, харчові інфекції та отруєння, токсичні ураження, декомпенсація НІЗ:

Середньострокові наслідки

- Хронічне недоїдання та мікронутрієнтні дефіцити, порушення росту і розвитку у дітей, зниження продуктивності та працездатності

Довгострокові наслідки

- Зростання тягаря НІЗ, віддалені наслідки кумуляції токсичних речовин, втрати людського капіталу.

Продовольча безпека України в період війни

- Війна одночасно вдарила по наявності (виробництво, втрати зберігання), фізичній (руйнування логістики) та економічній доступності (зростання цін, падіння доходів) та рівнями споживання (якість раціону).
- За глобальними індексами Україна загалом перебуває у середній групі країн: рівень голоду оцінюється як помірний, а спроможність продовольчої системи — нерівномірною, із чіткими регіональними відмінностями.
- Міжнародні дані фіксували у 2022 р. різке падіння калорійної доступності (dietary energy supply) через шок війни; надалі спостерігається часткова стабілізація завдяки налагодженню альтернативних логістичних шляхів, гуманітарній допомозі тощо.
- Уразливість населення зросла: частка домогосподарств із ознаками продовольчої нестачі підвищилась, особливо серед переміщених осіб, літніх, сімей з дітьми та в прифронтових громадах.
- Ключові загрози залишаються: забруднення довкілля, порушення логістики та економічні негаразди;
- Якість і безпечність харчових продуктів, фактична та економічна доступність безпосередньо впливають на стан здоров'я населення, рівень захворюваності та тривалість життя.

- Сирія (конфлікт, 2011–дотепер)** → електронні ваучери + шкільне харчування; поєднання Food Security, WASH і Health; регулярні оцінки за IPC. *Ефект:* адресна підтримка домогосподарств і дітей.
- Південний Судан (конфлікт, 2013–дотепер)** → авіадоставки в ізольовані райони; комбінація CBT (cash-based transfers) і безпосередніх поставок; програми «Food for Assets». *Ефект:* охоплення відрізаних громад, відновлення засобів існування.
- Ірак (постконфлікт, 2014–2018 і далі)** → WEF-nexus (вода–енергія–їжа): відновлення іригації, управління водними ресурсами, кліматостійке землеробство; локальні зернові резерви. *Ефект:* стабілізація виробництва, менша чутливість до посух.
- Сомалі (хронічний конфлікт/посухи, 2007–дотепер)** → координація через Cash Working Group/Cluster, моніторинг цін, ринкова підтримка. *Ефект:* узгодженість допомоги, краща адресність.
- Ефіопія, Тиграй (війна, 2020–2022)** → часті EFSA/IPC-оцінки, коридори доступу, пріоритет гуманітарних конвоїв + WASH-пакети. *Ефект:* концентрація ресурсів у найбільш уражених зонах, зниження смертності від ГКІ.

ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

- Постійний моніторинг довкілля
- Екологічне відновлення
- Відбудова критичної інфраструктури продовольчого забезпечення
- Соціальний захист населення
- Формування здорового харчування
- Контроль якості та сертифікація продуктів
- Моніторинг та контроль за хронічними неінфекційними захворюваннями (НІЗ)

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!